

Türleri, Nedenleri ve Boyutlarıyla Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Sorunu

Betül GÜMÜŞ¹ Mustafa ACAR²

¹Dr. Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü, Kırsal Kalkınma (100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri), Konya, Türkiye, b.avci42@gmail.com (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

²Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümü, Konya, Türkiye, acar70@gmail.com

Makale Bilgileri	ÖZ
Makale Geçmişi Geliş: 29/10/2023 Kabul: 30/11/2023 Yayın: 17/12/2023	Yoksulluk az gelişmiş, gelişmekte olan ya da gelişmiş bütün ülkelerde görülen evrensel, ortak bir sorundur. Yoksulluğun dünya genelinde her ülkenin ekonomik ve sosyal durumuna göre farklılaşan pek çok nedeni bulunmaktadır. Ülkelere, bölgelere ve çevreye göre değişiklik gösteren yoksulluk olgusu günümüzde uluslararası düzeyde incelenmekte, açıklanmakta ve boyutları belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda dünyada çeşitli yöntemlerle yoksulluk ölçümleri yapılmaktadır. Yoksulluğun ölçümü ve nedenlerinin, sonuçlarının ve boyutlarının belirlenmesi, yoksulluğun azaltılması ve yoksullukla mücadele edilebilmesi için doğru politikaların tasarlanabilmesi açısından önemlidir. Bu çalışmanın amacı, yoksulluk olgusunu çeşitli yönleriyle irdelemek, dünyada ve Türkiye’de yoksulluğun bugünkü boyutlarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışmada yoksulluğun farklı tanımlarına yer verilmekte, türleri ve ölçüm yöntemleri açıklanmaktadır. Ayrıca Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve TÜİK tarafından açıklanan veriler ışığında dünyada ve Türkiye’de yoksulluğun boyutları değerlendirilmektedir. Sonuçlar dünyada yoksul sayısının son yıllarda azaldığı ve gelecekte azalmaya devam edeceği yönündedir. Benzer şekilde, Türkiye’de de son yıllarda yoksul sayısı nispeten azalmış, yoksulların toplam nüfus içerisindeki oranı düşmüş ve yoksulluk açığında iyileşmeler görülmüştür.
Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksulluğun Türleri, Türkiye’de Yoksulluk, Dünyada Yoksulluk.	
JEL Kodları: İ30, İ32, E10	

The Problem of Poverty in Türkiye and The World: Its Causes, Types And Dimensions

Article Info	ABSTRACT
Article History Received: 29/10/2023 Accepted: 30/11/2023 Published: 17/12/2023	Poverty is a common problem observed in all underdeveloped, developing as well as developed countries. There are many reasons for poverty around the world, which may vary depending on the economic and social conditions of a given country. The poverty phenomenon, varying with respect to countries and regions, is examined and its dimensions are investigated at a global level today. Poverty is around the world measured by various methods. It is important to measure the size of poverty accurately, detect its real causes, consequences, and dimensions for designing the right policies to effectively fight and reduce poverty. This study examines the phenomenon of poverty both in the world and in Türkiye from various perspectives and highlights the current dimensions of the problem. In this context, the study reviews various definitions, measurement, and types of poverty, and highlights the current level of poverty in the world and Türkiye. The dimensions of poverty are evaluated in the light of the data provided by the World Bank, the United Nations, and TUIK. The results show that the number of the poor in the world has been decreasing in recent decades and will continue to decrease in the near future. Similarly, in Türkiye, the number of the poor has decreased relatively in recent years, the proportion of the poor in the total population has fallen and there has been an improvement in the poverty gap.
Keywords: Poverty, Types of Poverty, Poverty in Türkiye, Poverty in the World Jel Codes: I30, I32, E10	

Atıf/Citation: Gümüş, B. & Acar, M. (2023). Türleri, Nedenleri ve Boyutlarıyla Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Sorunu, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 5(Özel Sayı), 92-105.

“This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)”

GİRİŞ

Yoksulluk oldukça geniş kapsamlı ve çok boyutlu bir kavramdır. Yoksulluğun ortadan kaldırılması ya da en azından azaltılması dünya üzerinde bütün ülkelerin ve hükümetlerin benimsediği bir hedeftir. Yoksulluğun azaltılması insanların maddi koşullarının iyileştirilmesi, refah düzeylerinin artması, sosyal ve ekonomik imkânlardan daha fazla yararlanabilir hale gelmeleri ve hayat kalitelerinin iyileşmesi anlamına geldiğinden, son derece önemli bir meseledir. Yoksulluğun ortadan kaldırılabilmesi ya da azaltılabilmesi için önce sorunun varlığının farkında olmak, sonra düzeyini ya da çapını ölçebilmek, sonra da gereken tedbirleri alabilmekle mümkündür. Bu çerçevede yoksullukla mücadele ve yoksulluğun azaltılması bütün dünyanın en acil, güncel ve önemli sorunlarının başında gelmektedir.

Yoksulluğun çok boyutlu oluşu ve nedenlerindeki değişimler tanımlamasını da güçleştirmektedir (Gündoğan, 2008: 43). Bu bağlamda Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası yoksulluğun ölçülmesi konusunda öne çıkan iki kurumdur. Dünya bankası, yoksulluk kavramının ölçümünde gelir düzeyi kriterini kullanmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ise yoksulluk kavramını genişleterek insani gelişme endeksini kullanmaktadır.

Yoksulluk kentsel-kırsal yoksulluk, objektif subjektif yoksulluk, gelir yoksulluğu-insani yoksulluk, mutlak-görelî şeklinde sınıflandırılabilir (Üzümcü ve Korkat, 2014: 139). Yoksulluğun ekonomik, siyasi, kültürel, sosyal pek çok nedeni vardır. Üretimin yetersiz olması, gelir dağılımının adaletsiz olması bunların başında gelmektedir.

Bu çalışmada yoksulluk ve onunla ilgili kavramlar, nedenleri ve yoksulluğun dünya ve Türkiye’deki boyutları incelenmektedir. Bu bağlamda önce çalışmanın izleyen bölümünde yoksulluk kavramı ve yoksulluğun türleri üzerinde durulmakta, kentsel-kırsal yoksulluk, objektif subjektif yoksulluk, gelir yoksulluğu-insani yoksulluk, mutlak-görelî gibi kavramlar açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde yoksulluğun nedenlerine ve ölçümüne değinilmektedir. Ardından dünyada yoksulluğun boyutlarına ilişkin Dünya Bankası verileri ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen İnsani Gelişme Endeksi ile TÜİK tarafından yapılan araştırmalar ışığında Türkiye’de yoksulluğun boyutları incelenmektedir.

1. YOKSULLUK KAVRAMI VE YOKSULLUĞUN TÜRLERİ

Yoksulluk çok eski zamanlardan, insanlığın yeryüzü macerası başladığından beri var olan bir olgudur. Ancak zaman içerisinde içeriği ve kapsamı değişmiştir. Günümüz dünyasında da yoksulluk hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerin ortak problemidir (Gündoğan, 2008: 1). Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yoksulluk mutlak ve sürekli olmakta, yer ve zamana göre değişmektedir. Gelişmiş ülkelerde genellikle yerel ve kısmi yoksulluk olarak yer ve zamana bağlıdır (DPT, 2000). Yoksulluğun çok boyutlu bir olgu olmasının yanı sıra, nedenlerindeki değişimler de tanımlamasını güçleştirmektedir. Dünya genelinde ortak bir yoksulluk tanımlaması yapılması da zordur (Gündoğan, 2008: 43). Oldukça geniş boyutlu bir kavram olan yoksulluğun yalnızca kalori hesabı ile açıklamak da, sadece ekonomik boyutu ile tanımlamak da mümkün değildir. Başka bir deyişle, yoksulluğu ekonomik boyutunun yanı sıra politik, kültürel, sosyal boyutlarını da hesaba katarak tanımlamak gerekmektedir (Aydın ve Türgay, 2011: 252).

Yoksulluğun tanımı ve ölçümü ile ilgili öne çıkan üç temel yaklaşım vardır. Tarihi 20. yüzyıl ortalarına kadar uzanan ilki, gıda gibi temel tüketim ihtiyaçlarının karşılanması için gereken geliri esas alan yaklaşımdır. İkincisi, yaklaşık son on beş yılda öne çıkan, UNDP tarafından geliştirilmiş olan, kişi başına gelir ile eğitim ve sağlık gibi değişkenleri dikkate alan insani gelişme yaklaşımıdır. Üçüncüsü ise bireyin kendisini ne kadar yoksul gördüğünü esas alan yaklaşım olup, bireyin yaşam koşulları, gelir dalgalanmaları, toplumdan dışlanmışlık, siyasi güç yetersizliği gibi sorunları içermektedir (Şenses, 2001).

Bazı yoksulluk tanımları yoksulluğun bir sonuç olduğunu vurgulamakta ve daha çok gelir dağılımı üzerine odaklanmaktadır. Buna göre yoksulluk, bir toplumda üretilen gelirin azlığı değil, söz konusu gelirin o toplumdaki bireyler arasında eşit olmamasıyla ilgilidir. Başka bir deyişle bu yaklaşıma göre yoksulluk gelir dağılımının adaletsizliğinin sonucudur. Oysa bu tanım yoksulluğu sadece gelir

düzeyine ve gelir dağılımına indirgeyen dar bir tanımdır. Ancak literatürde değişen toplumsal taleplere göre daha geniş kapsamlı tanımlar da yapılmaktadır (DPT, 2001: 103).

Bu çerçevede yoksulluk genel olarak, insanların ihtiyaçlarını asgari olarak karşılaması için gereken gelirin olmaması şeklinde ifade edilebilir. Yoksulluğu dar ve geniş anlamda tanımlamak mümkündür. “Barınamama ve açlıktan ölme hali” olarak dar kapsamlı bir tanım yapılabildiği gibi, “barınma ve gıda gibi en temel ihtiyaçlarını karşılarken, yaşadığı çevrenin gerisinde kaldığı durumlar şeklinde geniş kapsamlı yoksulluk tanımları yapılabilmektedir (Üzümcü ve Korkat, 2014: 139).

İçinde bulunulan toplumun gelişmişlik düzeyi, yoksulluk tanımlarının çeşitlenmesinde önemli bir faktördür. Geri kalmış bir ülkede yoksulluk temel gıda ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilgili kalori hesabına dayanırken, gelişmiş bir ülkede ise siyasi yetersizlik ve toplumsal dışlanmalar, ortalama refah düzeyi, sağlıklı yaşam, eğitim konuları da yoksulluk hesabına dâhil edilmektedir.

Yoksulluğun küresel bir sorun olarak görülmeye başlandığı 90’lı yıllardan beri, uluslararası kuruluşların küresel çapta yoksulluğun tanımlanması, ölçülmesi ve mücadele etmeye yönelik çalışmalar yaptıkları görülmektedir (Gündoğan, 2008: 1). Dünya Bankasının 1990 yılında hazırlanmış olduğu yoksulluk konulu rapor yoksulluğun küresel bir sorun olarak tartışılmasının başlangıcı olmuştur. Dünya Bankası bireyin temel ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bunların karşılanması için gereken asgari gelirin hesaplanmasına dayalı bir yoksulluk analizi önermiştir. Yoksulluk analizi günümüzde uluslararası olarak, mutlak yoksulluk, öznel yoksulluk ve göreceli yoksulluk olmak üzere üç temel başlık altında yapılmaktadır (Bilen ve ark., 2005: 3).

UNDP’ye göre, yoksulluk insani gelişme için gereken fırsatlara ulaşamamaktır. İnsani gelişme için, saygınlık, kendine güven, ortalama hayat standardı gibi konularda iyileşme gerekmektedir. Bu durumda UNDP yoksulluğun sadece gelir ya da parasal boyutundan söz etmemektedir (Uzun, 2003: 157). ILO tanımına göre ise yoksulluk, insanların giyim, barınma, yemek gibi temel kaynaklardan mahrum kaldığı ve su, eğitim, sağlık gibi ana hizmetlere ulaşamadığı bir durumdur. Yoksullar yaşadıkları ve çalıştıkları ortamlarda seslerini duyuramazlar, ekonomik, politik ve sosyal çevreleri etkileyen kurumlara erişemezler (ILO, 2006: 8).

Görüldüğü gibi farklı kriterlere ve içinde bulunulan koşullara bağlı olarak farklı yoksulluk tanımları yapılabilmektedir. Birey yaşadığı toplumdan ayrı düşünülemediği için içinde bulunduğu çevrenin, bölgenin niteliklerine göre yoksulluk tanımının genişletilmesi mümkündür (Aydın ve Türgan, 2011: 252). Yoksulluğun farklı tanımları gibi farklı türlerinden de söz edilebilir. Buna göre, başlıca yoksulluk türleri kentsel-kırsal yoksulluk, objektif-subjektif yoksulluk, gelir yoksulluğu-insani yoksulluk ve mutlak-göreceli yoksulluk şeklinde sınıflandırılabilir (Üzümcü ve Korkat, 2014: 139). Yoksulluk türleri aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

1.1. Mutlak Yoksulluk-Göreceli Yoksulluk

Bireylerin ve hane halklarının yaşamını devam ettirebileceği asgari gelire ulaşamadığı durum mutlak yoksulluk olarak tanımlanmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerde daha çok rastlanmaktadır. Uluslararası karşılaştırmalar için kullanılan yoksulluk sınırı, dünya bankasının belirlediği sınırlardır (Gündoğan, 2008: 43).

“Mutlak yoksulluk” (absolute poverty), ilk kez 1990 yılında Dünya Bankası raporunda tanımlanmıştır. Mutlak yoksulluk, kişi başına tüketilen kalori düzeyi ile ilgilidir. Dünya bankası bir insanın yaşamını sürdürebilmesi için asgari kalori miktarını 2400 k/cal olarak belirlemiştir. Günlük geliri ile 2400 k/cal besini alamayanlar mutlak yoksuldur. Mutlak yoksulluk sınırı, ülkelere ve bölgelere göre farklılık göstermektedir. Bu sınır gelişmiş ülkelerde kişi başına günde 14.40 dolar, Türkiye’nin dahil olduğu doğu Avrupa ülkelerinde 4 dolar, Latin Amerika ve Karaibler için 2 dolar, az gelişmiş ülkelerde 1 dolardır (DPT, 2001: 103). Dünya Bankası’nın 2022 yılında belirlediği aşırı yoksulluk sınırı ise kişi başına günde 2,15 ABD dolarıdır (World Bank, 2022).

Mutlak yoksulluk sınırları göreceli yoksulluk kavramını da ortaya çıkarmaktadır. Buna göre yoksulluk ülkeden ülkeye bölgeden bölgeye çevreden çevreye değişen bir kavramdır. Göreceli yoksulluk ülkelerin tüketim alışkanlıkları ile ilgilidir. Göreceli yoksulluk hesaplamasına asgari kalori gereksinimine ek olarak, sağlık, eğitim, barınma gibi toplumsal ve kültürel ihtiyaçlar da eklenmektedir. Göreceli

yoksulluk sınırına bakılarak bir ulusun yaşam standartlarının ve bireyler arasındaki eşitsizliğin görülmesi mümkündür (DPT, 2001: 104).

Bireylerin, toplumun genelinin refah düzeyinin gerisinde kalması durumu “görelî yoksulluk” olarak tanımlanmaktadır. Gelir ve harcamalarının, toplumun refah düzeyinin belirli bir sınırının altında olan bireyler görelî olarak yoksuldur (Ensari, 2010: 10). Görelî yoksullukta yoksullukla ilgili tüm kriterler görelîdir. Bireyler veya hane halkları temel ihtiyaçlarını karşılarlar. Ancak bu kişiler, kişisel açıdan toplumun gerisinde kalma, sosyal açıdan yetersiz olma durumundadırlar (Üzümcü ve Korkat, 2014).

1.2. Gelir Yoksulluğu-İnsani Yoksulluk

Bireyin veya hane halkının temel ihtiyaçlarını karşılaması ve minimum yaşam standardına ulaşması için gereken gelirin sağlanamaması gelir yoksulluğu olarak ifade edilmektedir. Buna göre yoksulluk sınırı, minimum bir yaşam düzeyini sağlayacak olan gelir olarak belirtilmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 6).

Yoksulluk düzeyi ile ilgili yorum yapılabilmesi için yoksulluk sınırının belirlenmesi önemlidir. Bu sınırın altında olanların gelirleri arasında bir eşitsizlik olduğu söylenebilir. Bu sınırın altında olanların bir kısmı yoksulluk sınırından uzakta kalırken, bir kısmı da bu sınıra yakın bir noktada bulunabilir. Bireylerin gelirlerinin yoksulluk sınırına uzaklıkları çeşitli yöntemlerle ölçülmektedir. Bir ülkenin yoksulluğunun değişimini görebilmek ve diğer ülkelerin yoksulluk düzeyleri ile kıyaslamalar yapabilmek açısından bu ölçümler önemlidir (Öztürk, 2008: 610).

“İnsani yoksulluk” kavramına ilk kez UNDP tarafından 1997 yılında yayımlanan bir raporda yer verilmiştir. İnsani ya da beşeri yoksulluk, mutlak ve görelî yoksulluk ölçütlerine ek kriterlerin eklenmesi ile hesaplanmaktadır. Bu kriterler sosyal ve ekonomik imkânlar ve eğitim ve yaşam süresinden oluşmaktadır. Görece daha kısa bir yaşam sürme, eğitim imkânlarından mahrum olma ve hatta okuma yazmanın bilinmemesi ve kişi başı gelirin, ekonomik ve sosyal imkânlara ulaşamayacak kadar düşük olması insani yoksulluğa yol açmaktadır (Üzümcü ve Korkat, 2014: 140). Gelir yoksulluğu mutlak gelire dayanmaktadır. İnsani yoksullukta ise sağlık, temiz suya erişim imkânı, eğitim düzeyi konuları da yer almaktadır (Gündoğan, 2008: 44).

1.3. Objektif- Subjektif Yoksulluk

Refah yaklaşımı olarak da adlandırılan objektif yaklaşım, yoksulluğun ortaya çıkışını ve yoksulluktan kurtulmak için gerekenleri normatif değerlendirmelerle ele alır. Öte yandan, subjektif yaklaşım yoksulluğun tanımlanmasında bireylerin tercihlerine (fayda yaklaşımı) odaklanır. Bu iki yaklaşım arasındaki fark, kişilerin algılarına ve deneyimlerine dayanır. İktisatçılar, subjektif yaklaşımın uygulanmasında toplam faydanın hesaplanmasının zorluğu nedeniyle genellikle objektif yaklaşımı benimserler (Aktan ve Vural, 2002: 6). Subjektif yoksulluk, bireylerin kendi kendilerini yoksul olarak gördükleri bir durumu ifade eder. Bu tür yoksulluk, kişinin kişisel deneyimleri ve duygusal durumu ile ilgilidir, toplumsal fırsatlar veya gelirlerle değil. Bireyler, toplumda ulaşamadıkları veya gerçekleştiremedikleri şeyler nedeniyle utanç duyabilirler ve kendilerini yoksul olarak algılayabilirler (DPT, 2001: 104).

1.4. Kentsel ve Kırsal Yoksulluk

Pek çok ülkede yoksulluğa kırsal alanlarda daha fazla rastlanmaktadır. Kırsal yoksulluk yeterli düzeyde iletişim, ulaşım, konut, temiz su, sağlık ve eğitim olanaklarının bulunmaması sorunlarına dayanmaktadır. Kentlerde ise yoksulluk gelir ve tüketim yetersizliği ile ilgilidir. Kırsal yoksulluk, şehirlere göçü hızlandırmaktadır (Üzümcü ve Korkat, 2014: 140). Kırsal yoksulluğu kentsel yoksulluktan ayıran bir diğer yan, bireylerin yoksulluğa buldukları çare ve tepkidir. Kentteki yoksul kişiler, sosyal yardım alabilir veya çeşitli suçlara yönelebilirler. Kırsal alanlardaki yoksullar ise kentlere göç ederler (Kartal ve Demirhan, 2014: 142). Daha çok gelişmekte olan ülkelerde görülen kırsal yoksulluk, bu ülkelerin tarım sektöründeki küçülmenin açık işsizliği artırmasıyla oluşmaktadır. Kırsal yoksulluk (rural poverty) kavramına 1979’ dan beri yoğunlaşmakta olan ILO kırsal yoksulluk kavramına

daha çok istihdam açısından bakmakta, kırsal bölgelerdeki yoksulluğu işsizlik ile açıklamaktadır (DPT, 2001: 105).

2. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Yoksulluğun nedenlerine yönelik yapılan tanımlar neticesinde; güç ve servetin eşitsiz dağılımı ile eğitimsiz, beceri düzeyi düşük kişilerin yoksul olarak tanımlandığı genel iki farklı yaklaşım vardır (Gündoğan, 2008: 43). Yoksulluk temelde ekonomik bir sorundur. Ancak yalnızca ekonomik olarak değerlendirmek sorunun kavranılması için yeterli değildir. Çünkü yoksulluk, siyasi, sosyal, kültürel, bölgesel özelliklere göre farklılaşmaktadır. Bu durum yoksulluk sorununun çok boyutlu olarak ele alınmasını gerektirmektedir (DPT, 2000).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk oranları ve yoksulluğa yaklaşımlar farklılık göstermektedir. Fakat yoksulluk nedenleri genel olarak pek çok ülkede benzerdir. Yoksulluğun nedenlerinin başında üretimin yetersiz olması ve üretimdeki yetersizlik sonucu gelirin düşük olması ve gelirin bireyler ya da toplum kesimleri arasında eşitsiz dağılımı gelmektedir. Ayrıca yoksulluğun öteki nedenleri arasında eğitim politikalarının yetersiz olması, işsizlik, enflasyon, piyasada tekelleşme, kamu harcamalarındaki eksikler ve hatalar, yüksek faiz oranları, siyasi istikrarsızlıklar, hızlı nüfus artışı ve yanlış vergi politikaları da bulunmaktadır (Aydın ve Türgay, 2011: 253). Buna ilaveten doğal afetler, ekonomik krizler, işgücü piyasanın özellikleri, üretim yapısından kaynaklanan aksaklıklar da yoksulluğa neden olmaktadır (Şenses, 2004: 14). Bir yandan düşük büyüme oranı yoksulluğa neden oluştururken, aynı zamanda yoksullukla ilgili sorunlar da büyüme oranlarının düşük olmasına neden olabilmektedir. Yoksulluk az gelişmiş ülkelerde üretimin düşük olmasına neden olan faktörler arasındadır. Bu ülkelerin, adalet sistemleri ve sermaye piyasaları zayıf, eğitim olanakları düşüktür. Bu durum yoksulluğun artmasına ve kalıcı hale gelmesine sebebiyet vermektedir (Uzun, 2003: 169).

3. YOKSULLUĞUN ÖLÇÜMÜ

Yoksulluğun ölçülmesi konusunda öne çıkan iki kurumdan söz etmek mümkündür. Bu iki kurum Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankasıdır. Dünya Bankası ve UNDP tarafından insani gelişme raporları hazırlanmaktadır. Bu raporlar yoksulluğun hesaplanması, dünyada yoksulluğun boyutlarının gösterilmesini sağlamaktadır (Karabulut, 2007: 46).

Mutlak yoksulluk kavramı üzerinde yoğunlaşan Dünya Bankası, yoksulluk kavramının ölçümünde gelir düzeyi kriterini kullanmaktadır (UNDP, 2016). Buna göre tüketim harcamalarının belirlenmesi için tüketim harcamaları ve parasal gelir modelleri oluşturulmakta, bu modellerde bir gıda paketi bulunmaktadır. Bu gıda paketinde hayatın devamı için gereken temel gıda maddelerinin maliyeti dikkate alınarak hayatta kalabilmek için gereken tüketim harcamalarının maliyeti hesaplanmaktadır. Böylece yoksulluk sınırı, tüketim harcamalarının en düşük maliyetinin parasal değeri göz önüne alınarak belirlenmektedir (Erol, 2006: 9). Birleşmiş Milletler ise özellikle UNDP örgütü ile yoksulluk kavramının kapsamını genişletmiş, BM Yoksulluk ve İnsani Gelişme Kriteri’ni geliştirmiştir. İnsani Gelişme Endeksi (İGE), insani gelişimi yansıtan üç temel kritere sahiptir: ortalama öğrenim süresi, beklenen öğrenim süresi, beklenen yaşam süresi ve kişi başına milli gelir. Öğrenim süreleri bilgi edinmeyi; yaşam süresi sağlıklı ve uzun bir hayatın olmasını; kişi başına milli gelir ise yaşam standardını yansıtmaktadır. Bunlara ek olarak İnsani Gelişme Endeksi dört ayrı kriteri daha bir araya getirmektedir: kadın ve erkek İGE, Toplumsal Cinsiyete Dayalı İGE, eşitsizliğin büyüklüğüne göre İGE, Eşitsizliğe Uyarlanmış İGE (UNDP, 2016). İnsani gelişme yaklaşımı, kalkınma hedefleri, Binyıl Bildirgesi ve Binyıl Kalkınma Hedefleri’nin de temelini oluşturmuştur. Binyıl Kalkınma Hedefleri ile 189 devlet ve hükümet başkanı, 2015 yılına kadar yoksulluğu azaltmak amacıyla bir araya gelmiştir. İnsani gelişme yaklaşımı aynı zamanda Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ne ve 2030 Gündemine de dayanak oluşturmuştur (UNDP, 2016: 3).

Ayrıca Oxford Üniversitesi’ndeki Oxford Yoksulluk ve İnsani Gelişme Girişimi (OPHI) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Raporu Ofisi (HDRO) tarafından yıllık Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (Global Multidimensional Poverty Index/MPI) 2010 yılından beri yayımlanmaktadır. Bu endeks ile 100’den fazla ülke ve 1.200’den fazla ulusal bölgede yaşam standardı, eğitim ve sağlıkla bağlantılı yoksulluklar ölçülmektedir. Her yıl yayımlanan raporlarda yoksul

insanların yaşamları yoksullukları ve yoksunlukları ile yoksulluğun dünyada kalıcılığı ve önemi hakkında açıklamalar sunulmaktadır. Yoksulluğun sona erdirilebilmesine yönelik çabalar ile ilgili bilgilendirmenin yanı sıra bu alandaki başarı örneklerine de yer verilmektedir (UNDP, MPI, 2023: 1).

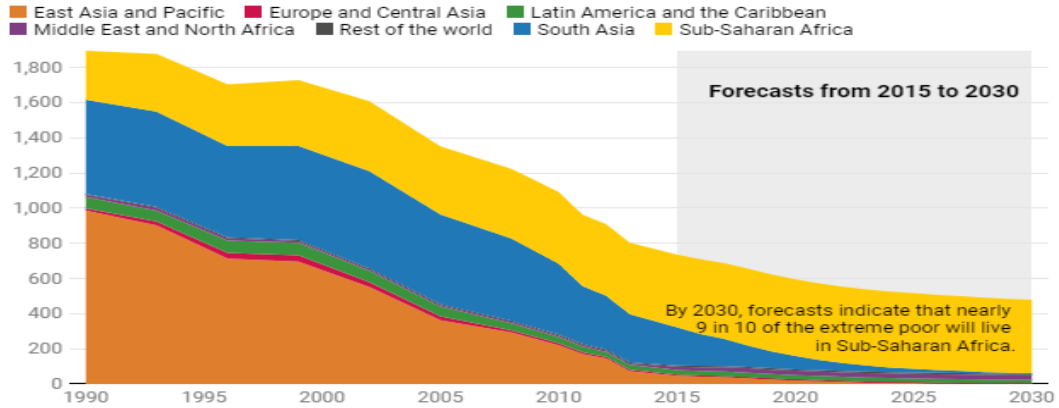
4. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE YOKSULLUĞUN BOYUTLARI

4.1. Dünyada Yoksulluk

Bireyin yaşadığı çevre yoksulluğu etkileyen faktörlerdendir. Yoksulluk, yerleşim yerlerine, bölgelere, dönemlere göre ülkeden ülkeye değişmektedir. Uluslararası düzeyde yoksullukları kıyaslamak kolay değildir (Şenses, 2001).

Yukarıda belirtildiği gibi, yoksullukla ilgili uluslararası değerlendirmeler konusunda dünyada öne çıkan iki kurum Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankasıdır. Dünya Bankası yoksulluk analizlerini daha çok gelir üzerinden yaparken, BM insani gelişmişlik kriterlerini kullanmaktadır (Coşkun ve Tireli, 2005: 55). Bu bağlamda UNDP tarafından her yıl İnsani Gelişme Raporu yayımlanmaktadır. Bu raporda yer alan İnsani Gelişme Endeksi (İGE), insani gelişmenin boyutları olarak iyi bir yaşam standardı, bilgili olma ve uzun sağlıklı bir yaşam ölçütlerini içermektedir (UNDP, 2021). Bu alanda hazırlanan diğer endeks OPHI ile HDRO tarafından her yıl yayınlanan Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi’dir. Ancak bu endeks veri eksikliğinden dolayı Türkiye için hesaplanmamaktadır (UNDP, 2023). Bu nedenle bu endekse ait bilgilere çalışma kapsamında yer verilmemiştir.

Dünyada yoksulluğun dağılımıyla ilgili olarak, Dünya Bankası tarafından açıklanan bölgelere göre yoksul sayıları ve 2030 yılındaki tahmini rakamların yer aldığı Şekil 5.1’de 1990 yılından 2015 yılına kadar dünyanın çeşitli bölgelerindeki yoksul sayıları, 2015 yılından sonrası dönem için ise tahmini yoksul sayıları verilmektedir. Buna göre öteki bütün bölgelerde yoksul sayılarında hızla azalma olurken, Sahraaltı Afrika’da yoksulluk giderek artmaktadır.

Şekil 1. Bölgelere Göre Dünyada Aşırı Yoksulluk (milyon kişi)

Kaynak: World Bank, 2019

Şekil 5.1’den görüldüğü üzere, 1990 yılından 2015 yılına tedricen azalarak yaklaşık 1,9 milyardan 800 milyonun altına düşen dünyada aşırı yoksulların 2015 yılı itibarıyla yarıdan fazlası Sahraaltı Afrika’da yaşamaktadır. 2030 yılında ise dünyada her 10 aşırı fakirden 9’unun bu bölgede yaşayacağı tahmin edilmektedir. Dünya Bankası verilerine göre 1990 yılında dünyada toplam 1 milyar 895 milyon kişi yoksul iken, 2015 yılında bu rakam 735 milyona düşmüştür. 1990 yılında dünyadaki aşırı yoksulların yarısını Doğu Asya ve Pasifik bölgesindeki yoksullar teşkil ederken, 2015 yılında bu bölgede fakir insanların sayısı önemli ölçüde azalmıştır. 2015 yılında sırasıyla 47 ve 7 milyon aşırı fakirin yaşadığı Doğu Asya ve Pasifik ile Avrupa ve Orta Asya bölgesinde aşırı fakirliğin 2030 yılında daha da düşerek, sırasıyla 3 ve 2 milyon kişi olacağı tahmin edilmektedir. Küresel aşırı yoksulların çoğu kırsal kesimde yaşayan, tarım sektöründe çalışan, 18 yaşın altında ve eğitim düzeyi yetersiz olanlardır (World Bank, 2019). Bölgeler itibarıyla 1990-2015 döneminde dünya üzerinde aşırı yoksulların sayısındaki gelişme ile 2015-2030 arasında aşırı yoksulluk sınırı altında kalacağı tahmin edilen insan sayısı Tablo 1’de rakamsal olarak verilmiştir. Buna göre 2030 yılında dünyada toplam 479 milyon insanın hâlâ aşırı yoksul durumda olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 1. Bölgelere Göre Gelir Açısından Yoksulluk (Milyon kişi)

Bölge	Aşırı Yoksul Sayıları				
	1990	2000	2010	2015	2030
Doğu Asya ve Pasifik	987	362	221	47	3
Avrupa ve Orta Asya	13	23	11	7	2
Latin Amerika ve Karayipler	63	55	36	26	19
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	14	9	8	19	26
Güney Asya	536	510	401	216	5
Sahra altı Afrika	278	388	408	413	416
Dünyanın geri kalanı	4	5	6	7	8
Toplam	1895	1352	1091	735	479

Kaynak: World Bank, Open Data, 2019.

Yoksullukla ilgili bir diğer göstergenin İnsani Gelişme Endeksi (İGE) (Human Development Index/HDI olduğu yukarıda belirtilmişti. Tablo 2’de 2021 yılında UNDP tarafından yayımlanan İGE yer almaktadır. Tablo 2’den de görüldüğü gibi 2021 itibariyle insani gelişme endeksinde ilk sırayı İsviçre almış, bu ülkeyi sırasıyla Norveç, İzlanda, Hong Kong, Avustralya takip etmiştir. İnsani gelişme düzeyi en düşük ülkeler ise Orta Afrika Cumhuriyeti, Nijer, Çad, Güney Sudan olarak tespit edilmiştir. Türkiye’nin 191 ülke arasında 48. sırada yer aldığı bu sıralamada dünyanın önde gelen ve yükselen ekonomileri olarak ABD 21., Almanya 9., Japonya 19., Rusya 52., Çin 79. Hindistan 132., Brezilya 87., Güney Afrika 109. sırada bulunmaktadır.

Toplam İGE puanının bileşenleri esasen ülkelerin refah düzeyi ve yoksulluk açısından görece konumları konusunda iyi bir fikir verir niteliktedir. Bu çerçevede örneğin İGE puanı en yüksek olan İsviçre’de doğan bir çocuğun 84 yıl yaşaması ve 16,5 yıl eğitim alması beklenirken İGE puanı en düşük olan Güney Sudan’da doğan bir çocuğun 55 yıl yaşaması ve 5,5 yıl eğitim alması beklenmektedir. Türkiye için aynı rakamlar ise sırasıyla 76 (beklenen yaşam süresi) ve 18 (beklenen eğitim süresi)’dir. Beklenen yaşam süresi aynı zamanda büyümeyi de etkileyen göstergeler arasında yer almaktadır (Yılmaz, 2023).

Tablo 2. İnsani Gelişme Endeksi (İGE/HDI, 2021)

Sıralama	Ülke	İnsani Gelişme Endeksi (İGE/HDI)	Beklenen Yaşam Süresi yıl	Beklenen Eğitim Süresi Yıl	Ortalama Okul Yılı	Kişi Başı Milli Gelir (2017 PPP \$)
1	İsviçre	0,962	84,0	16,5	13,9	66.933
2	Norveç	0,961	83,2	18,2	13	64.660
3	İzlanda	0,959	82,7	19,2	13,8	55.782
4	Hong Kong	0,952	85,5	17,3	12,2	62.607
5	Avustralya	0,951	84,5	21,1	12,7	49.238
.....
9	Almanya	0,942	80,6	17	14,1	54.534
19	Japonya	0,925	84,8	15,2	13,4	42.274

21	ABD	0,921	77,2	16,3	13,7	64.765
48	Türkiye	0,838	76	18,3	8,6	31.033
52	Rusya Federasyonu	0,822	69,4	15,8	12,8	27.166
79	Çin	0,768	78,2	14,2	7,6	17.504
87	Brezilya	0,754	72,8	15,6	8,1	14.370
109	Güney Afrika	0,713	62,3	13,6	11,4	12.948
132	Hindistan	0,633	67,2	11,9	6,7	6.590
.....
188	Orta Afrika Cumhuriyeti	0,404	53,9	8	4,3	966
189	Nijer	0,400	61,6	7	2,1	1.240
190	Çad	0,394	52,5	8	2,6	1.364
191	Güney Sudan	0,385	55	5,5	5,7	768

Kaynak: UNDP, Human Development Reports, 2021

4.2. Türkiye’de Yoksulluk

Kişi başına geliri yaklaşık 10 bin dolar sınırında olan orta gelir grubunda yer alan gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye için yoksulluğu değerlendirdiğimizde, Türkiye’deki yoksulluk sorunun ekonomik, siyasal, sosyal, coğrafi ve demografik pek çok sebebi olduğu söylenebilir. Yoksulluğa neden olan faktörlerin başında, gelir, istihdam ve üretimin dengesiz dağılımı gelmektedir. Piyasada tekelleşme, enflasyon, işsizlik, bireylerin farklı yeteneklerde olması, rant ekonomisi, yüksek faiz oranları, vergi sistemindeki adaletsizlikler gibi sorunlar da yoksulluğa sebep olmaktadır (Üzümcü ve Korkat, 2014: 150).

Yoksulluk araştırmaları bağlamında 2002 Hanehalkı bütçe anketi ile Türkiye’de ilk kez yoksulluk sınırı ve oranı resmî olarak açıklanmıştır (DPT, 2006: 21). Gelir ve yaşam koşulları araştırmasına¹ göre yoksulluk sınırı altında Türkiye’de fert yoksulluk oranları incelendiğinde, kişi başı günlük 2,15 doların altında geliri olanların oranı 2007 yılında yüzde 0,52 iken 2015 yılında bu oranın yüzde 0,06’ya düştüğü görülmektedir. Benzer şekilde, kişi başı günlük 4,3 doların altında geliri olanların oranı 2007’de yüzde 8,41 iken, aradan geçen yıllarda bu konuda da bir iyileşme olduğu, söz konusu oranın 2015 yılında ise yüzde 1,58’e gerilediği görülmektedir. Bu rakamlar Türkiye’de 2007-2015 döneminde yoksullukta gözle görülür bir azalma olduğuna işaret etmektedir. Tahmin edileceği gibi, ülkemizde yoksulların büyük çoğunluğu kırsal kesimde yaşamaktadır (TÜİK, 2019).

Yoksulluğun derecesi hakkında bilgi veren bir kavram olan yoksulluk açığı, bir bireyin yoksulluk sınırı ile geliri arasındaki farktır. Yoksulluk açığının 100’e yaklaşması, yoksulluk riskinin yüksek olduğu, küçülmesi ise yoksulluk riskinin daha düşük olduğu anlamına gelmektedir.² Satın alma Gücü Paritesine (SGP) göre hesaplanan gelire dayalı Türkiye’de yoksulluk oranları 2012-2022 dönemi için Tablo 4’te verilmektedir.

Tablo 4’te eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %40’ı, %50’si, %60’ı ve %70’i dikkate alınarak yapılan “yoksulluk riski” hesaplamalarına göre Türkiye için yoksulluk açığı, yoksulluk oranı, yoksul kişilerin sayısı ve yoksulluk sınırına ilişkin veriler yer almaktadır. Geliri yüzde 40 yoksulluk riski altında 2012 yılında görece yoksul kişi sayısı yaklaşık 6,8 milyon, yoksulluk sınırı 3515 TL, yoksulluk oranı %9,2, yoksulluk açığı %22,3’tür. 2022 yılında ise yoksul kişi sayısı 5,7 milyon,

¹ TÜİK tarafından 2014 yılından itibaren kent-kır seviyesinde veri üretilmemiştir. Gıda yoksulluğu (açlık), yoksulluk kişi başı günlük 1 \$’ın altı ve harcama esaslı görece yoksulluk sınırı yöntemleri 2009 yılından sonra hesaplanmamıştır.

² Yoksulluk açığı hesaplanması formülü: Yoksulluk açığı= ((yoksulluk sınırı-yoksulların eşdeğer fert başına medyan geliri)/yoksulluk sınırı) * 100 şeklindedir. (TÜİK, 2014)

yoksulluk sınırı 13 775 TL, yoksulluk oranı 6,9 ve yoksulluk açığı %22,9’dur. 2012 yılında yoksulluk oranı %9,2 iken aynı oran 2022 yılında yaklaşık %6,9’a düşmüştür. %70 yoksulluk riski düzeyinde 2012 yılında yoksulluk sınırı 6 151 TL iken 2022 yılında yoksulluk sınırı 24 107 TL’dir. Yoksulluk oranı 2012 yılında %29,7, 2022 yılında %28,3’tür. 2012 yılında yoksulluk açığı %29,3, 2022 yılında ise %26,7’dir. Yoksul kişi sayısı 2012 yılında 21,8 milyon kişi iken 2022 yılında 23,7 milyon kişi yoksuldur. Tablo 4’e genel olarak bakıldığında Türkiye’de 2012 yılından 2022 yılına kadar her yoksulluk risk düzeyi için, yoksulluk oranının nispeten azaldığı; yine her yoksulluk risk düzeyinde Türkiye’de son 10 yılda yoksulluk açığında da iyileşmeler olduğu görülmektedir.

Tablo 4. SGP’ye Göre Hesaplanan Gelire Dayalı Türkiye’de Yoksulluk (2012-2022)

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yoksulluk riski %40											
Yoksulluk sınırı (TL)	3 515	3 897	4 312	4826	5517	6166	6918	8354	9 621	10884	13775
Yoksul sayısı (Bin kişi)	6 759	6 128	5 929	5970	5749	5197	5712	5942	6 674	6 505	5 729
Yoksulluk oranı (%)	9.2	8.2	7.8	7.8	7.5	6.6	7.2	7.4	8.2	7.9	6.9
Yoksulluk açığı (%)	22.3	21.4	21.3	21.8	19.6	19.8	20.1	20.5	22.4	23.9	22.9
Yoksulluk riski %50											
Yoksulluk sınırı (TL)	4 394	4 871	5 390	6032	6896	7707	8647	10442	12026	13605	17219
Yoksul sayısı (Bin kişi)	11131	10321	10451	10503	10296	9690	10647	10833	11424	11233	11163
Yoksulluk oranı (%)	15.1	13.9	13.8	13.8	13.4	12.3	13.3	13.4	14.0	13.6	13.4
Yoksulluk açığı (%)	26.0	24.5	23.6	23.8	23.0	21.5	22.1	22.4	25.4	24.7	20.6
Yoksulluk riski %60											
Yoksulluk sınırı (TL)	5 272	5 845	6 468	7238	8275	9249	10377	12531	14431	16326	20663
Yoksul sayısı (Bin kişi)	16041	15990	15801	16024	16034	15318	16375	16299	17176	16859	17205
Yoksulluk oranı (%)	21.8	21.5	20.9	21.0	20.8	19.4	20.5	20.2	21.0	20.4	20.6
Yoksulluk açığı (%)	28.3	25.5	25.9	24.9	24.4	24.2	24.3	25.5	25.8	26.2	24.4
Yoksulluk riski %70											
Yoksulluk sınırı (TL)	6 151	6 819	7 545	8445	9655	10790	12106	14619	16836	19047	24107
Yoksul sayısı (Bin kişi)	21842	21385	21465	21605	21547	21665	22484	22397	23152	23057	23652
Yoksulluk oranı (%)	29.7	28.7	28.4	28.3	27.9	27.5	28.2	27.7	28.3	27.8	28.3
Yoksulluk açığı (%)	29.3	27.7	27.9	27.6	27.1	25.5	26.9	27.6	28.2	27.8	26.7

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2022.

SONUÇ

Yoksulluk özeldire bireyleri genel anlamda ülkenin tümünü ve hatta tüm dünyayı ilgilendiren temel problemlerden biridir. Yaşamlarını belirli bir standardın altındaki gelirle sürdürmeye çalışan insanlar pek çok ekonomik ve sosyal sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bunlar genel olarak, yoksul kişilerin yeterli düzeyde beslenememesi, barınamaması, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim sağlamada güçlük çekmeleri, geleceğe dair umutsuzluk içinde olmaları ve sosyal anlamda dışlanmaları gibi sorunlardır.

Her ülkede yoksulluğun boyutu değişmektedir. Ülkelerin yoksulluk düzeylerinin belirlenmesi, yoksulluğun azaltılmasına ve ülke nüfusu içerisinde yoksul kişilerin oranının azaltılmasına yönelik uygulanacak politikaların iyi tasarlanmaları açısından önemlidir. Yoksulluğun küresel bir problem olması uluslararası kuruluşları problemin boyutlarını ortaya koymak için yoksulluğu ölçmeye ve pek çok açıdan yoksulluğu değerlendirmeye yöneltmiştir. Dünya çapında yoksulluğun ölçülmesi ve azaltılması çalışmalarında Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler öne çıkan iki kurumdur.

Dünya Bankası’nın hesaplamalarına göre Asya ve Pasifik bölgelerinde yoksul kişilerin sayısının önemli ölçüde düşmesinin etkisiyle dünya genelinde yoksul insan sayısı azalmıştır. Dünya Bankası verilerine göre 1990 yılında dünya çapında toplam 1 milyar 895 milyon kişi yoksul iken, bu rakam 2015 yılında 735 milyona düşmüştür. Sahra altı Afrika ülkelerinde ise ne yazık ki bu dönemde yoksulluk artmıştır. Gelecekte Sahra altı Afrika ülkelerinde yoksulluğun artışını sürdüreceği, ancak dünya genelinde yoksulluğun giderek azalacağı öngörülmektedir (World Bank, 2019).

UNDP tarafından hesaplanan insani gelişme endekslerine göre 2021 itibariyle 191 ülke arasında yapılan sıralamada ekonomik ve sosyal göstergeleri içeren insani gelişme açısından dünyada ilk sırayı İsviçre almıştır. İnsani gelişme bakımından son sırada ise Güney Sudan bulunmakta, aynı dönemde dünyada en fakir ülkeler arasında Nijer, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad yer almaktadır. Aynı sıralamada 191 ülke arasında Türkiye 48., Almanya 9., ABD 21., Japonya 19., Rusya 52., Çin 79., Hindistan 132., Brezilya 87., Güney Afrika ise 109. sırada bulunmaktadır.

Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre Türkiye’de fert yoksulluk oranlarına bakıldığında, kişi başı günlük 2,15 doların altında geliri olanların oranı 2007 yılında yüzde 0,52 iken 2015 yılında bu oran 0,06’dır. Kişi başı günlük 4,3 doların altında olanların oranı yüzde 8 iken 2015 yılında bu oran 1,58’dir. Türkiye’de yoksulların büyük çoğunluğu kırsal kesimde yaşamaktadır. TÜİK’in yoksullukla ilgili yaptığı araştırmalara göre Türkiye’de toplam nüfus içerisinde yoksul insanların oranının son yıllarda azaldığı, yoksulluk açığında ise iyileşmelerin olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, bölgelere ve ülkelere göre değişkenlik göstermekle birlikte dünya genelinde ve Türkiye’de yoksullukta azalma olduğunu ifade etmek mümkündür. Geride bıraktığımız otuz yıllık dönemde dünya genelinde yoksul insan sayısının azalması ve yakın gelecekte de giderek azalmaya devam edeceğine yönelik tahminler hem umut vaat etmekte hem de bu konudaki yerel ve uluslararası çabaların ne kadar gerekli ve önemli olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Ak, M. (2016). Toplumsal bir olgu olarak yoksulluk. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (54), 296-306.
- Aktan, C. C., & Vural, İ. Y. (2002). Terminoloji, kavramlar ve ölçüm yöntemleri. *Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara*.
- Aydın, M., & Türgay, T. (2011). Yoksullukla mücadelede vergi politikası ve Türkiye. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 249-274.
- Bilen, M., Şan, M. K., & Aydın, M. K. (2005). Yoksulluk sorunu üzerine. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 1-26.
- Buğra, A. (2005). Yoksulluk ve sosyal haklar. In *Poverty and Social Rights*. Unpublished paper. Boğaziçi University Social Policy Forum, Istanbul: (http://www.spf.boun.edu.tr/docs/STGP_Bugra.pdf).

- Coşkun, S., & Tireli, M. (2005). Dünya Bankası ve UNDP’nin küreselleşme-yoksulluk ilişkisine yönelik yaklaşımları. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(1), 41-55.
- Danışman Işık, A. (2018). Subjektif yoksulluk: Leyden yaklaşımı ile bir değerlendirme. *Amme İdaresi Dergisi*, 51(1).
- DPT, (2000), http://www.dapaturk.com/pub/yoksullukla_mucadele.pdf Erişim Tarihi: 03.04.2019
- DPT, (2001), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT: 2599-Ö İK: 610, Ankara, 2001.
- DPT, (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Kalkinma_Planı-2007-2013.pdf s.21 Erişim Tarihi: 27.10.2023
- Ensari, S. (2010). TÜİK’in yoksulluk analizleri üzerine. *Maliye ve Finans Yazıları*, 1(87), 9-15.
- Erdoğan, G. (2002). Türkiye’de ve dünyada yoksulluk ölçümleri üzerine değerlendirmeler. *Yoksullukla mücadele stratejileri*, 4.
- Erdogan, G. (2003). Dünyada ve Türkiye’de yoksulluk ölçümleri. *Ekonomik Yaklaşım*.
- Erol, N. (2006). *Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk ve yoksullukla mücadele politikaları*. [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Gündoğan, N. (2008). Türkiye’de yoksulluk ve yoksullukla mücadele. *Ankara Sanayi Odası*, s.49.
- ILO, (2006), http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.524.1423&rep=rep1&type=pdf_
- Karabulut, T. (2007). *Yoksullukla mücadelede mikrokredi uygulaması*. Nobel.
- Kartal, N., & Demirhan, Y. (2014). Türkiye’de kentsel yoksulluğun kırsal nedenleri ve çözüm önerileri Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), 135-154.
- Köroğlu, İ. S. (2022). Yeni yoksulluk türleri ve sosyal dışlanma. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 100-116.
- Öztürk, Ş. (2008). Kırsal yoksulluk ve Neo-Liberal ekonomi politikaları. *Journal of International Social Research*, 1(5), 605-634.
- Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk*. İletişim Yayınları, İstanbul, 96.
- Şenses, F. (2004). Yoksulluğun küreselleşmesi mi? Küreselleşmenin yoksulluğu mu? *Toplum ve Hekim*, 19(1), 13-18.
- TÜİK, (2014). (http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2014/turkce/metaveri/tanim/yoksullukla-ilgili-taniimler/index.html) Erişim Tarihi: 30.05.2019.
- TÜİK, (2019). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2019. http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013 Erişim Tarihi: 25.04.2019.
- TÜİK, (2023). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2022 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746> Erişim Tarihi: 25.10.2023.
- UNDP, (2016). Human Development Report 2016 Human Development for Everyone http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf Erişim Tarihi: 03.05.2019.
- UNDP, (2021). Human Development Reports, <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI> Erişim Tarihi: 27.10.2023.
- UNDP, (2023). <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2023-kuresel-cok-boyutlu-yoksulluk-endeksi-cbye> Erişim Tarihi: 27.10.2023.

- UNDP, (2023). Global Multidimensional Poverty Index (MPI) https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdpdocument/2023mpireportenpdf.pdf?_gl=1*1p7gbnx*_ga*MTE0MjExMTEExNy4xNjYyMTQxNzUy*_ga_3W7LPK0 Erişim Tarihi: 27.10.2023 s. 1-31.
- Uzun, A. M. (2001). Yoksulluk olgusu ve Dünya Bankası. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 155-174.
- Üzümcü, A., & Korkat, M. (2014). Türkiye’de gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksullukla mücadelede sosyal yardımların gelişimi (2003-2012). *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 135-166.
- World Bank, (2019). Open Data <http://www.worldbank.org/en/understanding-poverty> Erişim Tarihi: 14.04.2019. (<http://amerikabulteni.com/2015/10/07/dunya-bankasi-yoksul-tanimini-neden-degistirdi/>) Erişim Tarihi: 21.04.2019.
- Yılmaz, M. (2023). Doğum oranı ve doğuşta beklenen yaşam süresi-ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 93-102.

EXTENDED ABSTRACT

Poverty is a universal phenomenon observed in all countries whether they are developed, developing all underdeveloped. It is a cultural as well as social and economic problem directly affecting individuals’ lives.

It is possible to define poverty in both narrow and broad sense. In broad sense, poverty is the fact that a person is able to satisfy his/her basic needs such as food, clothing and shelter but falls behind the society in general. In broad sense, on the other hand, poverty is defined as a situation where a person does not have a shelter and face the risk of dying because of hunger (Erdoğan, 2003: 174). Poverty can also be defined as a situation where individuals do not have enough income to reach a certain life standard. Another definition of poverty would be individuals not being able to reach enough education and health possibilities or access to these services is very limited. Moreover, lagging behind the average life standards enjoyed by the majority of the society, in a relative sense, can also be thought of another definition of poverty.

The causes of poverty may change with respect to different regions and countries. But in a general sense the causes of poverty are similar everywhere. Generally speaking, among the causes of poverty are problems such as lower levels of income due to lower production, unfair income distribution, inefficient use of public resources and government expenditures, monopolization in the markets, higher levels of inflation and unemployment.

There are several types of poverty: absolute versus relative poverty; objective versus subjective poverty; income poverty versus human poverty; and rural versus urban poverty. Absolute poverty is defined as a situation in which individuals or households are lack of the minimum level of income necessary to reach food, clothing, shelter and the basic health services they need in order to survive. Relative poverty, on the other hand, is defined as lagging behind the average level of welfare enjoyed by the majority of the society. Hence, in order to determine whether someone is relatively poor or not we need to know the average welfare level in the country. Income poverty means a person does not have enough income to survive while human poverty implies that individuals are unable to enjoy a socially quality life (Koroğlu, 2022: 103). Measurable and concrete criteria are taken into consideration with regard to objective poverty and certain minimum thresholds are determined for such criteria as access to clean water and health services, literacy, calories consumed, consumption expenditures, and income. Subjective poverty, on the other hand, is based on whether individuals perceive themselves as poor or not. Poverty in the subjective sense means whether a person considers himself/herself poor (Danışman Işık, 2018: 72-73).

Rural versus urban classification makes up another type of poverty as mentioned before. Poverty faced in the rural areas accelerates migration towards urban areas and causes urban population to increase. Some strategies designed to mitigate rural poverty leads to urban poverty. In a sense the main cause of urban poverty can be thought as the public policies that lead to market diversions and neglect of the physical infrastructures of rural areas and agricultural sector (Ak, 2016: 304).

It is important to detect the causes, types and scope of the poverty for developing proper economic, social and cultural policies to eliminate or reduce poverty. In this regard some national and international institutions try to measure and determine the size of poverty at national and global levels. The World Bank and United Nations are the two leading organizations to measure the degree of poverty at the global level. Accordingly, evaluations on the dimensions of the problem of poverty are based on the indicators and data provided by the World Bank and UN at the global level, and by Turkstat at the national level.

The World Bank’s measurement of poverty is based on the level of income, hence those who live on an income below a certain threshold are considered as poor. That critical level of income indicates the minimum subsistence level a person needs in order to survive. The minimum subsistence level of income represents, in other words, the amount of expenditures required to get the minimum daily calorie an individual should take in order to survive (Erdoğan, 2002: 1). UN, on the other hand, tackles with the problem of poverty at a more comprehensive way and considers the human development criteria. Human Development Report prepared and published by the UNDP regularly has Human Development Index (HDI). Referring to different dimensions of human development, the HDI includes such economic and social criteria as a plausible life standard, education and health (UNDP, 2021).

In addition to HDI, there is another index: Global Multidimensional Poverty Index (MPI) prepared published since 2010 by Oxford Poverty and Human Development Initiative (OPHI) and UNDP Human Development Report Office (HDRO). This index measures deprivations related with life standard, education and health in more than 100 countries and 1 200 national regions. In their annual reports they analyze the degree of insufficiency and deprivations and the living conditions of human beings in those regions and the importance and persistency of poverty in the world. In addition, these reports highlight the initiatives toward mitigating poverty and success stories in this area (UNDP, MPI, 2023: 1). Unfortunately, this index does not include Türkiye due to lack of data (UNDP, 2023).

TUIK (Turkstat)’s Household Budget Surveys provide data on the degree of poverty in Türkiye. The first official figures on poverty limits and poverty rates in Türkiye were revealed based on the data obtained through 2002 Household Budget Survey (DPT, 2006: 21).

The World Bank report provides number of the poor across regions in the world between 1990 and 2015 and projections by 2030. According to the report the number of the poor has increased in Sub-Saharan Africa over the period mentioned whereas in all other regions it has decreased considerably. Accordingly, while there were totally 735 million poor in the world in 2015, it is projected to decrease to 479 million by the year 2030 (World Bank, 2019).

As another indicator about poverty, HDI published by UNDP include data for 191 countries around the world. According to UNDP Report published in 2021, Switzerland was on top of the list in HDI ranking, followed by Norway, Iceland, Hong Kong, Australia. At the bottom of the list reflecting the lowest level of HDI are Republic of Central Africa, Niger, Chad, South Sudan. Türkiye’s rank is 48 among the 191 countries where, as the leading and emerging economies, US ranks 21, Germany 9, Japan 19, Russia 52, China 79, India 132, Brazil 87, and South Africa 109 (UNDP, 2021).

Vast majority of the poor in Türkiye live in the rural areas. According to TUIK’s poverty surveys, relative share of the poor in total population in Türkiye has been decreasing in recent years, and there has been improvements in the poverty gap. It is good to see that poverty has been falling both in Türkiye and the world in recent decades and expected to fall even further in the near future.